

NOVI POGLEDI NA JOAKIMA STULLIJA (1730–1817),
HRVATSKOG LEKSIKOGRAFA, POVODOM
250. OBLJETNICE ROĐENJA

Mijo Ivan BRLEK

Prije pet godina upoznao sam se s Joakimom Stullijem, obrađujući njegovu biografiju za zbornik *Franjo među Hrvatima* prigodom 750. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga (1226–1976). U samostanskom arhivu Male braće u Dubrovniku pronašao sam osnovne podatke o njegovu redovničkom životu, među ostalim i to da je kroz pedeset godina, od 1760–1810. radio na redigiranju trojezičnog rječnika u svim trim varijantama. Konstatacija da je pedeset godina svoga života posvetio Rječniku probudila je kod mene razumijevanje i neku vrstu simpatije prema njemu kao čovjeku i prema njegovom životnom djelu.

S takvim raspoloženjem počeo sam sistematsko istraživanje po dubrovačkim arhivima i bibliotekama: Male braće, Naučnoj biblioteci, Historijskom arhivu Dubrovnika, Arhivu bivše nadbiskupije dubrovačke. U Zagrebu sam pregledao četiri arhiva: Arhiv nadbiskupije zagrebačke, Arhiv JAZU, Arhiv Hrvatske i Arhiv Nacionalne i sveučilišne biblioteke. Preporukom i potporom Akademije, posebice Razreda za filologiju nastao sam s istraživanjima u Beču, zatim u Budimpešti, gdje je pronađen najveći dio gradiva (*Magyar Országos Levéltár*, *Magyar Ferences Levéltár* itd). Prosljedio sam s istraživanjima u Sremskim Karlovcima i Slavonskom Brodu. Pismene odgovore i xerox-kopije dokumenata primio sam iz Bassano del Grappa, Beograda, Ljubljane, Venecije, Praga, Rima, Splita, Vatikana i Zadra.

Pregledani su i opisani do sada pronađeni autografi Rječnika, jedan u Dubrovniku, o kojem ću pisati kasnije, i jedan u Zagrebu. Zagrebački autograf *Geografsko-mitološkog rječnika* ima 926 stranica in folio.

Na redigiranju Rječnika radio je 12 godina u Dubrovniku, 4 u Rimu, 4 u Mlecima, 12 u Beču (1782–1794), 9 u Pešti (1794–1803), 7 ponovno u Dubrovniku (1803–1810), ostalo po raznim mjestima.

Rječnik je bio gotov za tisak već 1772. Ponovno prerađen, ponuđen je tiskari Coleti u Mlecima, zatim Remondiniju u Bassano del Grappa, najavljen tiskanim oglasom u Mlecima 1781/1782. Od 1785–1792. ponovno je prerađivan i pretvoren u četverojezični

rječnik s dodatkom njemačkih riječi. Poslije toga je ponovno pregledan, da ne govorimo o redakcijama 1806. i 1810. godine.

Pregledavali su ga stručnjaci u Dubrovniku, Rimu, Mlecima, Beču, donekle u Zagrebu i Budimpešti, te konačno u Dubrovniku (Appendini, Salatić). Pismene referate o rječniku i pravopisu izradili su: A. Sekereš, državni cenzor ilirskih knjiga; J. Krmpotić, književnik; Marijan Lanosović, slavonski franjevac, gramatičar; J. Zlobicsky, profesor češkog jezika na bečkom sveučilištu; biskup Antun Mandić, inspektor narodnih škola u Hrvatskoj, Slavoniji i Mađarskoj; Petar Petrović, temišvarski episkop. Sjednicama predstavnika Češke, Mađarske i Ilirske dvorske kancelarije koji 1791. i 1792. raspravljaju o Stullijevoj rječniku, predsjedka kancelar Ilirske dvorske kancelarije, bivši hrvatski ban F. Balaša.

Na autora i Rječnik odnose se dekreti cara Josipa II., Leopolda II. i Franje II., naredbe i rješenje Mađarskog namjesničkog vijeća, Češke, Mađarske i Ilirske dvorske kancelarije, te drugih državnih i crkvenih ustanova. Obilno je njegovo dopisivanje s uglednim ličnostima, leksikografima, stručnjacima u Dubrovniku i sa strankom Sorboneza, u Zagrebu s biskupom Vrhovcem itd. Proputovao je osim naših krajeva, gdje je skupljao riječi u narodu, kako se vidi iz Najave rječnika 1805., Italiju, Austriju, Saksonsku, Češku i Mađarsku, a namjeravao je putovati i u Rusiju.

O njegovim vezama i namjerama svjedoče i posvete Rječnika. Prvi i drugi dio posvećeni su Franji II., treći francuskom maršalu A. Marmontu, a u rukopisu su ostale posvete Fridriku Velikom (latinski i hrvatski), te ruskoj carici Katarini Velikoj na hrvatskom jeziku.

Prvi dio Rječnika tiskan je u Budimu na račun Sveučilišne tiskare, drugi u Dubrovniku, u vlastitoj nakladi, treći isto u Dubrovniku, naredbom maršala Marmonta na račun dubrovačkog Dobrog djela.

Od 1782. do 1817. Stulli prima od Austrije godišnju rentu, a troškove za korespondenciju od 1782–1794. Od Franje II. prima Orden za zasluge. Od francuskih okupacionih vlasti u Dubrovniku dobiva jednom nagradu, zatim penziju.

Kada budu objavljeni akti simpozija i opširna monografija, čija se redakcija pomalo približuje kraju, dobit će se prilično objektivna slika o autoru i Rječniku kojim su se služili i poslužili Vuk Karadžić, Vladimir Mažuranić, Broz-Iveković, Z. Herkov, R. Simenon, P. Skok, B. Šulek, J. Šetka. Posebice ističem francuski pomorski rječnik A. Jala, *Glossaire nautique*, Paris 1848–1850, koji donosi neke hrvatske pomorske termine pod natuknicama na našem jeziku. U Rječniku JAZU nalaze se riječi iz *Rječosložja*, ne sve, a najbolji dio, onaj iz *Vocabolaria*, nije iskorišten.

Uza sve svoje leksikografske zasluge Stulli je donedavna bio jedna od manje poznatih ličnosti. Jedno od prvih pitanja koje je trebalo riješiti, bilo je pitanje datuma rođenja. U enciklopedijama, leksikonima, povijestima književnosti, biografijama i raspravama pronađeno je šest različitih datuma rođenja: g. 1729., 11. travnja 1729., 1730., što je kao godina ispravno, 11. travnja 1730., 12. studenoga 1730., 1734. Prvi je indirektno pokrenuo pitanje datuma rođenja dr Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich*, v. 40, Wien 1880, 191a, jer u Stullijevoj monografiji

navodi tri moguća datuma rođenja: g. 1729, zatim po Miklošiću 11. travnja 1730. i konačno 1734.

U Historijskom arhivu Dubrovnika (Matice krštenih, Grad, Krštenj 1729–1758, f. 24r) pronađeno je da je Mihajlo Antun, sin Marka Stullija i Jelene rođ. Šumanović, došao na svijet 23. travnja 1730. i u smrtnoj pogibelji bio kršten u kući. Krstio ga ujak don Gjivo Šumanović, dok je svečane obrede obavio u katedrali, u prisustvu kumova, don Luka Bobani, tek 12. studenoga 1730.

Potječe od stare dubrovačke građanske obitelji. Korijeni su posvjedočeni već 1486. kada po sačuvanom dokumentu Antun Šimunov, zvan „Stulich“ oslobađa iz turskog sužanjstva Paula Dobruškovića, Trebinjca, plativši otkupninu od 23 zlatna dukata, a za to mu ovaj kao zalog ustupa svoje imanje u Čičevu. Božo Šimunov Stulich, krojač uzimlje 24. srpnja 1487. za šegrtu Matka Radonjića iz Gruža.

Među redovnicima dubrovačke Male braće nalazimo osim Joakima i Frana Stullija, među dominikancima Ivana Krizostoma (+1679) i Marijana Stullija (1680–1765), za kojega biograf veli da je bio potomak časte dubrovačke obitelji, propovjednik, profesor teologije i starješina dubrovačke dominikanske kongregacije.

U rodu Stullija nalaze se krojači, drvodjelci, čuvari arsenala, lučki kapetani i činovnici dubrovačke Republike. Među bratimima bratovštine sv. Josipa nalaze se od 1672. do 1748. petorica Stullija, od kojih je najugledniji Luka Stulli. Pero Stulli (1761–1828) bio je za vrijeme Republike kancelarom, za vrijeme Francuza sucem i predsjednikom građanskog suda. Njegov brat Vlaho (1768–1843) kancelist i književnik, autor komedije *Kate Kapuralica*. Luka (1772–1828), primarni liječnik dubrovačkih bolnica, stručnjak za vakcinaciju, ugledni je javni radnik i pisac. Ušao je u austrijsku, talijanske i naše enciklopedije.

Joakimov brat Gjivo Dominik (1728–1804), svjetovni svećenik, istaknuo se kao pisac, gramatičar i suradnik kod redigiranja Rječnika, dok je Ivo (1733–1817) bio konzulom na Kreti i kasnije činovnikom Ureda za sol. Njegov sin Stijepo došao je do visokog položaja u ruskoj ratnoj mornarici, a unuk Todor, direktor gimnazije u Elisavetgradu, državni savjetnik, afirmirao se i na književnom polju: člancima, pričama, pripovijetkama i romanima. O njemu pišu Boljšaja enciklopedija, Enciklopedičeski slovar i Češki Slovník naučný. Ane, zapravo Marijana, kći Pera Stullija, udata za pomorskog kapetana Vlahu Budmanija, majka je Pera Budmanija (1835–1914), gramatičara i jednog od urednika Akademijinog rječnika (1883–1907).

O svemu tome te kako je Joakim Stulli postao leksikografom govori studija M. I. Brleka, *Joakim Stulli (1730–1817), dubrovački leksikograf*. (Prolegomena za monografiju) u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku*, sv. XVIII, Dubrovnik 1980, 221–249.

Kad je pronađen i dokazan datum rođenja, te da 1980. godine pada 250. obljetnica rođenja, prijedlog Akademije da se ta obljetnica dostojno proslavi naišao je na razumijevanje i odobrenje.

Razred za Filologiju JAZU sa svojim tajnikom dr R. Filipovićem, akademikom organizirao je znanstveni skup posvećen 250. obljetnici rođenja leksikografa Joakima

Stullija u Dubrovniku 2. i 3. listopada 1980. Predsjednik organizacijskog odbora dr Josip Vončina, članovi: Dalibor Brozović, Rudolf Filipović, Josip Jernej, Niko Napica, Ivo Perić, Vladimir Stipetić, tajnica Dunja Repić. U odboru za organizaciju bili su dr Aleksandar Stipčević, upravitelj Akademijine knjižnice, Mirko Kratofil i Antun Damić, uz stručnu pomoć dr M. I. Brleka.

Uvod u Znanstveni skup bilo je otvorenje izložbe o Joakimu Stulliju 1. listopada 1980. u Galeriji Društva prijatelja dubrovačke starine Rozario, Među vratima od Ploča 3.

Na početku izložbe našao se portret Joakima Stullija i za tu priredbu izrađena genealogija obitelji, bolje rečeno roda Stullija, ispisana na velikom panou.

Među izloženim knjigama, revijama, fotografijama i xerox-kopijama dokumenata, originalima, isticao se autograf *Talijansko-ilirsko-latinskog rječnika* sa 4086 stranica in folio i 5882 nalijepljena listića koji dokazuju da je autor neprestano ispravljao, prerađivao i popunjavao svoj rječnik. Uz autograf trećeg dijela Rječnika bila su izložena i tri tiskana dijela Rječnika: *Lexicon latino-italico-illyricum*, Budae 1801 (raritet); *Rjecso sòdxe ilirsko(slovinsko)-italiansko-latinsko*, Dubrovnik 1806. i *Vocabolario italiano-illirico-latino*, Dubrovnik 1810. U svemu 6 svezaka velike osmine s nešto od oko 4800 stranica.

Osim autografa i snimaka dokumenata bili su izloženi članci i rasprave iz revija, novina, biografije Stullijeve u austrijskoj, češkoj, talijanskima i svim našim enciklopedijama. I neki rječnici kojima se Stullij služio kao uzorima, osobito takozvani turinski talijansko-latinski i latinsko-talijanski rječnik, koji je u XVIII. stoljeću izlazio u Turinu, Napulju, Rimu, Padovi i Veneciji, iz kojega je uzimao talijanske i latinske riječi. Taj dio Rječnika pregledao mu je u Beču Conte D'Ayala, dubrovački poslanik u Beču, o čemu je pisao i Vladoje Dukat.

Izložba je dala prilično zaokruženi pogled na Stullija i njegov Rječnik.

U prostorijama Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkoga centra JAZU, Dubrovnik, Lapadska obala 6, otvorio je Znanstveni skup 2. listopada dr J. Vončina, član suradnik JAZU, predsjednik organizacijskog odbora. U ime Akademije pozdravio je Skup tajnik Razreda za filologiju JAZU dr Rudolf Filipović, u ime Srpske akademije dr Miroslav Pantić, akademik. Pročitani su pozdravni brzojavi Slovenske i Makedonske akademije, a naknadno je prispio i brzojav Biskupskog ordinarijata u Dubrovniku.

Skup i izložbu organizirao je Razred za filologiju JAZU, a novčana su sredstva osigurala Republička samoupravna interesna zajednica u oblasti kulture i Republička zajednica za znanstveni rad — SIZ VII.

U četvrtak 2. listopada u sakristiji samostana Male braće, leksikografovog dugogodišnjeg boravišta, otkrivena je blizu groba i spomen-ploča.

Pozivu na Znanstveni skup odazvalo se referatima devetnaest poznatih stručnjaka iz Dubrovnika, Zagreba, Zadra, Beograda, Maribora i Osijeka te iz Nottinghama u Velikoj Britaniji.

Uvodno predavanje o rukopisnoj baštini Joakima Stullija održao je Mijo I. Brlek. Rajka Modrić prikazala je sažeto cjelokupnu hrvatsku leksikografiju do ilirizma. Miroslav Pantić referirao je o književnim izvorima Stullijevog *Rječoslozja*, Josip Vončina o Stulliju i starijoj hrvatskoj leksikografiji, Valentin Putanec o Rječniku JAZU i Stullijevim rječnicima, Zlatko Vince o Stullijevom udjelu u Broz-Ivekovićevom Rječniku hrvatskog jezika. Vatroslav Frkin upozorio je na Lanosovićeve rukopise rječnika u Slavenskom Brodu s kratkim opisom i biografijom tog slavenskog jezikoslovca, koji je unosio njemačke riječi u Stullijev rječnik. Monica Partridge iz Nottinghama izvijestila je o primjercima Stullijeva rječnika u knjižnicama Velike Britanije, Josip Jemej o talijanskim i latinskim izvorima Stullijeva Rječnika, Josip Luetić o utjecaju Stullijeva *Rječoslozja* na višejezični rječnik A. Jala, *Glossaire nautique*, Paris 1848–1850. Antun Šojat izvijestio je o kajkavskim riječima u Stullijevu rječniku, Mirko Kratofil o prvim kritikama *Rječnika*, Antun Đamić o Stullijevim hrvatskim izvorima kao temeljnim podacima za Šafarikovu povijest ilirske i hrvatske književnosti, Vinko Ivančević o vezama Joakima Stullija i dubrovačke republike s bečkim bankarima Schuller. S posebnim zanimanjem praćeno je predavanje liječnika Joze Vidovića o medicinskoj terminologiji Joakima Stullija i Josipa Luetića o pomorskoj terminologiji. Sve do sada nepoznate činjenice.

Znanstveni skup nije, naravno, riješio sve probleme o Joakimu Stulliju: mnoge je obradio, druge otvorio. Time je potakao znanstvenu pažnju za tog važnog leksikografa, koja obećava da će uroditi dragocjenim plodom: njegovom suvremenom revalorizacijom. Sve verzije referata bit će objavljene u posebnom zborniku.

Na kraju svojega dvodnevnoga rada Znanstveni je skup prihvatio prijedlog tajnika Razreda za filologiju JAZU, akademika dra Rudolfa Filipovića, da se Hrvatskome filološkom društvu predloži ustanovljivanje Nagrade Joakim Stulli koja bi se dodjeljivala za značajna leksikografska ostvarenja (Prof. dr Josip Vončina, *Znanstveni skup o leksikografu Joakimu Stulliju*, *Vijesti JAZU*, 1 (1980) 2, str. 24–25).

U povodu Znanstvenoga skupa 2. listopada održan je u crkvi Male braće prigodni koncert, u čast Joakimu Stulliju, članu samostana. Sudionike simpozija i goste pozdravio je dr Marijo Šikić, gvardijan Male braće, a Mijo I. Brlek održao prigodno slovo. Na programu koncerta bile su kompozicije I. Lukačića, V. Jelića, F. Dugana, I. Brkanovića, A. Ključara i B. Papanđopula. Nastupili su Cynthia Hassel-Bakić, operna pjevačica Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu, sopran; Josip Soldo, prof. tenor; Hvalimira Bledšnjader, prof. orgulja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, orgulje.

O Stulliju Zlatko Vince veli da je pasionirani leksikograf (*Vjesnik*, Zagreb 2. listopada 1979, str. 14). Za Sonju Seferović Stullijev je rječnik „vrijedno leksikografsko djelo”, koje je kao izvor i tumač jezičnoga blaga znatno utjecalo na preporodnu književnost (*Dubrovački vjesnik*, 7. ožujka 1980, br. 1534, str. 7). Ante Bautović nazivlje ga leksikografom svjetskoga glasa (*Slobodna Dalmacija*, 23. IV. 1980, str. 6). Za Bonaventuru Dudu Stulli je čovjek koji je dao „život za hrvatsku riječ” (*Kana*, rujn 1980, br. 9/119, str. 16–17).

Međutim, najbolji prikaz rezultata simpozija i Stullijeva značenja za hrvatsku leksikografiju dao je dr Rudolf Filipović, tajnik Razreda za filologiju JAZU u intervjuu Slo-

bodnoj Dalmaciji od 11. X. 1980, str. 4: *Leksikograf svjetskoga glasa*: Stulli je napisao tri trojezična rječnika i koliko nam je do sada poznato oni su najveći rječnici takvog tipa u to doba. U njima je zabilježeno daleko veće bogatstvo riječi nego u dotadašnjim rječnicima, a njima se služio veliki broj naših leksikografa uključivši i rad na velikom Rječniku JAZU. On je u Rječniku dao veliki broj izraza i riječi do tada nepoznatih, zaboravljenih i nezabilježenih.

Valja naglasiti da Stulli nije napisao samo rječnik našeg književnog jezika i na Znanstvenom skupu smo utvrdili da je Stullijev rječnik izvor stručne terminologije svih mogućih struka njegova vremena. Dr Josip Luetić je tako dokazao da je Stullijev rječnik bio izvorom velikom Rječniku pomorske terminologije Francuza A. Jala iz 1848. Ovaj je to i priznao. Stulli je poznavao dosta ribara, njegov život je vezan uz more, pomorce, graditelje brodova. Rekao bih nadalje da je upravo zapanjujuće koliko je u Stullijevu rječniku medicinske terminologije, od općih termina do najstručnijih područja medicinske znanosti. U Stullija se nalaze stručni medicinski termini na hrvatskom jeziku, a ne kroatizirani latinski termini.

On je u svoj rječnik unosio štokavske, kajkavske i čakavske riječi, zatim ruske, poljske, češke, bugarske. Dobiva se dojam da je gajio vrlo široku slavensku koncepciju. Stulli odlično poznaje hrvatski, latinski i talijanski jezik što također svjedoči o njegovoj velikoj kulturi i naobrazbi.

Veliki leksikografi htjeli su jezik svojeg naroda zabilježiti da bi koristio onima koji se njime služe. Tako je Stulli htio pokazati bogatstvo jezika svog naroda, želio je dokazati da hrvatski narod ima bogatstvo riječi kao i drugi evropski narodi. To je i učinio na najbolji način jer je njegov Rječnik jedan od najvećih koji je u to vrijeme postojao u svijetu. Kao veliki znalac i talentiran čovjek Stulli je htio pokazati da se hrvatski jezik može mjeriti sa svim drugim evropskim jezicima.

U razvoju hrvatske, a onda i jugoslavenske leksikografije mislim da će mjesto Stulliju biti vrlo visoko. Ono još nije fiksirano jer ga mi do ovoga Znanstvenoga skupa nismo dovoljno ni poznavali. Nakon Znanstvenog skupa, naše monografije i drugih istraživanja i znanstvenih radova, koje namjeravamo organizirati, Stullijevo će mjesto biti precizno određeno u našoj leksikografiji i smatram da će on biti jedan od vrhunskih leksikografa o kojem će hrvatska, jugoslavenska i slavenska leksikografija voditi računa.

Stara hrvatska leksikografija, bogata imenima i djelima i sama je evropskog kalibra. Prema tome, ako Stulliju damo visoko mjesto u našoj leksikografiji, dali smo mu visoko mjesto i u evropskim dimenzijama. Stullijevi rječnici su bili u najvećim bibliotekama Evrope, oni su kupovani a ne poklanjani, što govori o interesu za njih. U velikim evropskim katalogima koji su bilježili najvrednije rječnike i druga znanstvena jezična djela svi Stullijevi rječnici bili su registrirani i tako poznati cijeloj evropskoj javnosti.

Vrednovanje Stullijeva rječnika nije dovršeno i naš je zadatak da nastavimo proučavati njegovo djelo. Mi smo upozorili i na njegove slabosti i propuste, ali je to sve nezatno u odnosu na njegove vrijednosti. Takvo ogromno djelo danas se radi timski, kao što je i Akademijin rječnik radila ekipa stručnjaka u nekoliko generacija, dok je Stulli bio sam i ne mala je zasluga dra Brleka koji je novim podacima i spoznajama otkrio veličinu Stullija.

Ovako je dr Rudolf Filipović sintetizirao rezultate Znanstvenog skupa održanog u Dubrovniku, a dr Josip Luetić spomenuti skup ubrojio među najznačajnije prošlogodišnje događaje iz područja znanosti i kulture (Večernji list od 31. XII. i 1-4. I. 1981, str. 8; isti: *Znanstveni skup posvećen 250. obljetnici rođenja leksikografa Joakima Stullija*, u: *Naše more*, 27 [prosinac 1980] br. 6, str. 270).

A što da se rekne o Stulliju kao svećeniku i redovniku?

Njegovom redovničkom i svećeničkom životu nema prigovora. Kod svjetovnjaka je uživao veliki ugled. Njegove su odlike iskrena pobožnost, odanost Redu i ljubav prema samostanu Male braće, osobito prema bolesnoj braći. Mislim da bi se na njega mogle primijeniti riječi koje je akademik dr Marko Kostrenčić rekao o Ljudevitu Gaju: I tu smo suočeni sa činjenicom koja se u historiji čovjeka nerijetko javlja. Nesklad, prividni ili stvarni, između čovjeka i njegova djela. Čovjek neznatan, slab, a djelo njegovo veliko, snažno i vrijedno. Problem je to koji nas muči, ostavlja u neodumici, mi bismo željeli i očekivali da čovjek i njegovo djelo budu u ravnoteži i punom skladu.

Referati Znanstvenog skupa, monografija i cjelokupna građa omogućit će da se stvori objektivni sud o autoru i njegovu djelu.